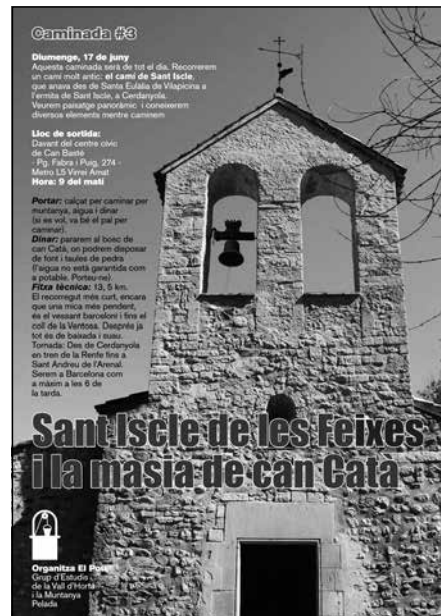

Tres caminades més enllà dels límits del Districte d'Horta-Guinardó

Aqüeductes, rieres i camins

Després de les 10 passejades pels barris del Districte d'Horta-Guinardó, publicades en el dossier de la revista anterior, avui us oferim les fitxes de les 3 caminades que varem organitzar entre l'octubre de 2011 i el juny de 2012.

Hem reduït el número de rutes però hem augmentat la quantitat de kilòmetres recorreguts. L'organització d'aquesta activitat caminadora ha trencat els límits del Districte d'Horta-Guinardó i hem anat a buscar elements, històries i tradicions més

llunyanes, sense perdre el vincle amb els barris que són motiu del nostre interès. En primer lloc, el 2 d'octubre de 2011, varem anar a la recerca dels aqüeductes conservats de l'antiga conducció d'Aigües del Vallès, que es troben en desús. Aquesta canalització portava aigua a les instal·lacions que la companyia tenia darrere l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. La segona iniciativa, el 5 de febrer, consistí a resseguir tota la riera d'Horta, des del seu origen a la plaça de l'Estatut (lloc on conflueixen els diversos torrents que la formaven) fins a la desembocadura al mar, a la zona del Fòrum. Aquest itinerari mostra restes ben visibles d'aquest accident geogràfic. Per últim, el 17 de juny, varem fer l'excursió a Sant Iscle de les Feixes, una caminada a través de Collserola tradicional entre la gent antiga dels nostres barris. La pluja impedí fer l'excursió el 20 de maig. Avui oferim les tres caminades a tots aquells que no ens vareu poder acompanyar a les dates senyalades. Que les disfruteu.

La caminada per la riera d'Horta ha estat l'activitat d'El Pou més concorreguda, com es pot veure a la fotografia que adjuntem

CAMINADA 1

Els aqüeductes de les Aigües del Baix Vallès

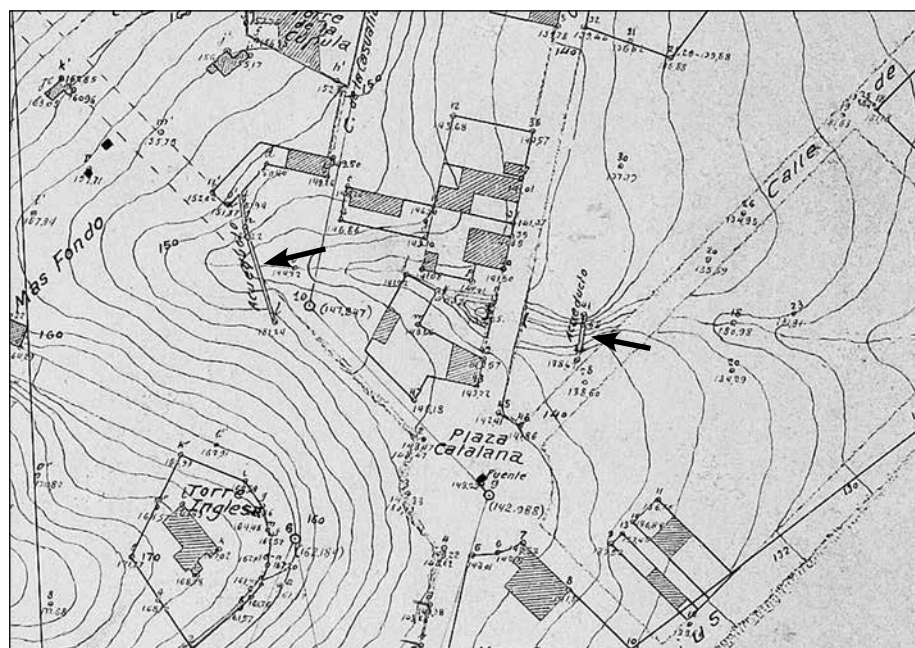
Itinerari i notes: **Joan Corbera**

L'aigua és un bé fonamental per al creixement de les ciutats. Barcelona sempre ha patit una manca d'aigua potable per atendre les necessitats dels seus habitants. Aquesta situació esdevingué encara més angoixant en els moments d'expansió de la ciutat comtal. Això és el que va succeir a mitjans del segle XIX amb l'enderrocament de les muralles i amb l'aprovació, el 1859, del Pla Cerdà. La creació de l'Eixample significà una gran transformació i un increment notable de la població. Davant de tot això, calia cercar noves aportacions d'aigua.

Per satisfer aquesta demanda naixeren noves empreses, entre elles la de les Aigües del Baix Vallès. La caminada que proposem ressegueix alguns dels aqüeductes aixecats per aquesta societat. No va ser l'única que es creà. A la mateixa època es constituí a Lleida la Companyia d'Aigües de Barcelona, per explotar els aqüífers de Dosrius, al Maresme, i canalitzar el líquid element fins al dipòsit del Parc de les Aigües, al Guinardó. Les dues empreses esmentades rivalitzaren entre elles, resultant clarament guanyadora la companyia belga.

La gran inversió que realitzaren consistí en la construcció de dos aqüeductes, de 18 kilòmetres el del Baix Vallès, i d'uns 50 kilòmetres el de Dosrius. Les dues obres foren declarades d'interès públic pel Govern espanyol, la de Dosrius el 12 de desembre de 1868, i la del Baix Vallès el 14 de gener de 1869. Iniciaren la carrera al mateix temps, però Dosrius acabà molt abans, el 1871, mentre que la del Baix Vallès no començà les obres fins el 1873. La primera comptà amb suficient capital mentre que la segona, liderada pel senyor Andreu Mari, necessità donar molts passos fins aconseguir el finançament del banquer Manel Girona.

Començada l'obra, construïren una magnífica canalització, subterrània en molts trams i amb aqüeductes aeris en uns altres. Les dues conduccions es trobaven a l'actual Trinitat Nova, i seguien en paral·lel, en direcció a Horta, on giraven per creuar amb sifó la riera fins arribar al Guinardó. El del Baix Vallès anava a una cota més baixa i arribava a les instal·lacions actuals d'ACSA, al costat del Centre Cívic del Guinardó.

Una imatge de l'aqüeducte del Baix Vallès al seu pas pel Parc Central de Nou Barris. La placa d'aigua que s'hi ha col·locat no permet valorar l'alçada de les pilastres. Aquest aqüeducte queda fora de la ruta que us proposem en aquesta caminada.

A baix, un detall del plànol topogràfic de Ferran Romeu, de l'any 1915, on es veuen els dos aqüeductes al seu pas pel Guinardó, al voltant de la plaça Catalana

La creació de l'Eixample significà un increment notable de la població. Davant de tot això calia cercar noves aportacions d'aigua

L'aqüeducte del Baix Vallès

El promotor de la Companyia d'Aigües del Baix Vallès, Andreu Mari, creà l'empresa per aprofitar les aigües abundants d'unes finques situades prop de les rieres de Ripoll i de Caldes. Tot i ser declarades d'interès públic a inicis de 1869, com hem

1 Aqüeducte del carrer Palau-Solità**2** Aqüeducte del carrer Llerona**3** Aqüeducte de Torre Baró**4** Aqüeducte de Ciutat Meridiana**5** Aqüeducte de Can Cuiàs**6** Aqüeducte del torrent de Tapioles

dit, el projecte de canalització no fou aprovat definitivament fins el 1873. L'aqüeducte s'iniciava a Barberà del Vallès i creuava els municipis de Cerdanyola, Montcada, Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals, on acabava.

A diferència de Dosrius, la canalització del Baix Vallès no finalitzava en un gran dipòsit sinó que des de les seves instal·lacions al Guinardó (l'actual ACSA, darrere de l'Hopital de la Santa Creu i Sant Pau) inyectaven directament l'aigua a la xarxa de distribució. L'aigua sobrant, per tant, no es podia acumular, i s'aprofitava el torrent de la Guineu per desguassar. El torrent de la Guineu naixia al Parc del Guinardó, a la fondalada de la font del Cuento, i baixava paral·lel al carrer Art en direcció a la plaça de Maragall. Aquest ús del torrent provocà diversos conflictes amb els propietaris que es veien perjudicats, especialment els dies de pluja.

Des de 1874, Aigües del Baix Vallès comercialitzà el seu producte, competint en preus a la baixa amb Dosrius. Era la lluita del peix petit. El peix gros, com

Una secció de la canalització del Baix Vallès, una canonada que feia 0,8 metres d'ample per 1,40 metres d'alt

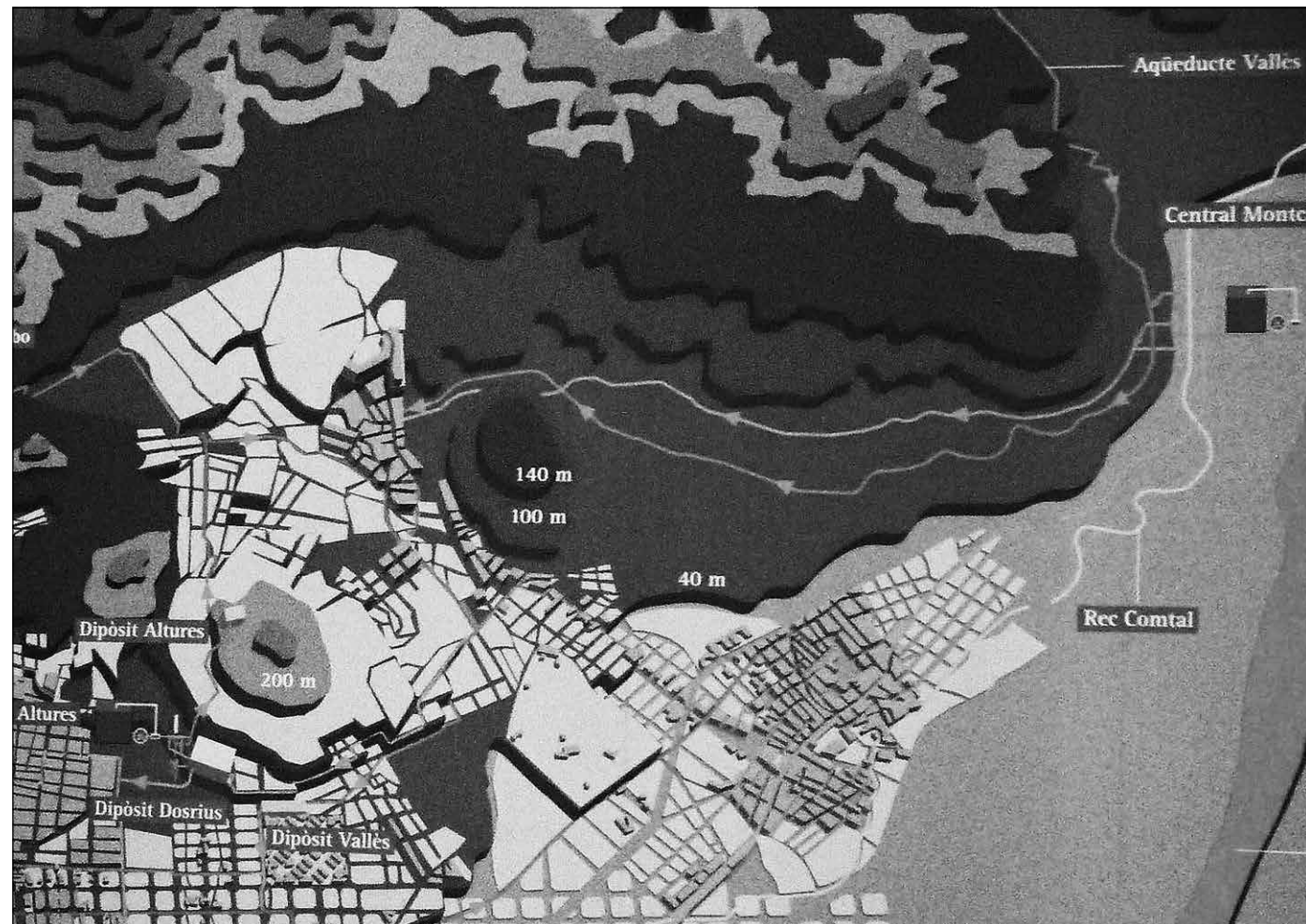
L'aqüeducte s'iniciava a Barberà del Vallès i creuava els municipis de Cerdanyola, Montcada, Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals

passa normalment, acabà menjant-se'l. El 1881, Dosrius absorbí Baix Vallès, un àpat de difícil digestió de manera que la Companyia d'Aigües de Barcelona, de capital belga, passà el 1882 a unes noves mans, amb la creació a París de la Societat General d'Aigües de Barcelona, la matriu de l'empresa AGBAR que ha arribat fins als nostres dies, després de menjar-se tots els peixos petits que quedaven al mercat.

El fet que les dues canalitzacions fossin paral·leles (com es veu al mapa inferior) va permetre travessar l'aigua de l'una a l'altra, de manera que la conducció del Vallès deixà de funcio-

cionar entre la Trinitat Nova i el Guinardó. El volum d'aigua de Dosrius era el 1913 d'uns 8.000 metres³ diaris mentre que el del Vallès era de 7.000 metres³.

Aquestes canalitzacions van funcionar fins als anys vuitanta del segle XX, amb un ús cada vegada més decreixent. L'arribada de les aigües del Ter el 1967 modificà completament les antigues rutes d'aigua, que es mantenen arquitectònicament com a testimonis muts del passat.

Detall del mapa mural que s'exhibeix al Museu de l'Aigua de Cornellà sobre la distribució d'aigua a Barcelona. Es veu el recorregut dels aqueductes de Dosrius i del Vallès i el punt d'arribada, els dipòsits de Dosrius, al Parc de les Aigües, i del Vallès, darrera Sant Pau

CAMINADA 2

Resseguim l'antiga Riera d'Horta

El pont que unia el passeig de Maragall amb el carrer Fulton. La riera quan girava davant de ca la Peira. La riera pel carrer Cartellà

Itinerari i notes:

Joan Corbera i Carlota Giménez

La riera d'Horta era el curs d'aigua més important del pla de Barcelona. Es formava per un seguit de torrents que davallaven de la serra de Collserola: el d'en Besora que s'unia al de Sant Genís i passant per la Clota anava a parar a la riera. Els torrents de Montbau, d'en Generet i d'en Duran o de la Llet (on està assentat el barri de Montbau), que junts formaven la riera Marcel·lí i que també anava a parar a la riera. I els torrents de can Cortada, també anomenat del Notari, i el dels Garrofers de can Travi, que finalment s'unien i també arribaven a la riera.

On ara hi ha el CAP d'Horta, al carrer Lisboa, i abans (a l'altra banda) hi havia la casa noble dels Cruylles, can Don Joan d'Ardena, era aproximadament el punt d'unió de tots els torrents (que baixaven pel que ara és l'avinguda de l'Estatut). La riera transcorria pel poble d'Horta donant vida i personalitat als seus habitants. Passava per sota el pont de la carretera d'Horta, que venia de Barcelona, i continuava recollint aigües del torrent d'en Mariner, del de Carabassa, format per torrents menors que baixaven dels turons del Coll i del Carmel i algun més de la Rovira. Llavors vorejava el turó de la Peira per on avui hi ha el carrer Cartellà.

Aquesta és la riera hortenca, però continuava el seu camí per Sant Andreu de Palomar. Encara podem trobar el carrer de la riera d'Horta que passava per aquell municipi. L'últim tram, ja directe cap el mar, és el que avui és la rambla Prim.

1.- Plaça Barcardí

Alexandre de Bacardí i Janer (1815-1905), jurista, era propietari de can Grau (mas situat on després va ser el Carmel) i terres ad-

jacents. Posseïa extenses terres de l'entorn. La plaça Bacardí, a Horta, forma part de la parcel·lació de les seves propietats.

2.- El turó de la Peira

Aquest turó, de 138 m. forma part del set turons que envolten el pla de Barcelona: Modolell (108 m. imperceptible actualment), Monterols (121 m.), Putxet (181 m.), el Coll (249 m.), el Carmel (267 m.),

On ara hi ha el CAP d'Horta, al carrer Lisboa era, el punt d'unió de tots els torrents que devallaven de la serra de Collserola

el turó de la Rovira (261 m.) i la Peira. Entre la riera i el torrent d'en Mariner hi havia la masia de ca la Peira i tocant a les cases barates de Ramon Albó la masia de can Peguera, ambdues propietat del marquès de Castellbell.

3.- El sífo dels aqueductes

Aquestes conduccions d'aigua passaven enterrades per sota de la confluència de carrer Petrarca amb Cartellà. En aquest mateix punt el torrent de Carabassa desaguava a la riera. Cartellà era el cognom dels barons d'Albí, propietaris de grans extensions de terres de l'indret.

4.- Fàbrica de midó de can Oliver

Estava situada en l'espai on ara hi ha les cases de pisos entre els carrers Pitàgores-Pintor Mir-Santiago Rusiñol. La torre d'aigua que hi ha tocant al carrer Cartellà (antiga riera d'Horta) era de la fàbrica. La va fundar Jacint Oliver el 1833. La finca tenia la fàbrica, la casa i els horts i camps d'explotació familiar. Van engrandir-la amb la compra de terrenys al baró d'Albí, de can

Sabastida, del qual els de ca n'Oliver eren veïns. El 1979 va plegar la fàbrica i es van parcel·lar les seves terres per fer-hi pisos.

5.- Can Sabastida

Era la típica masia rectangular i teulada a quatre vessants amb la seva capella. Estava situada a la zona on ara hi ha els carrers Sabastida, Cartellà i el passeig Maragall. L'origen probablement és del segle XIV. Al segle XV el propietari era Joan Sabastida, veguer de Barcelona, notable família que van ocupar càrrecs importants al Consell de Cent. Al segle XVII, la masia i les terres pertanyien a Josep Galzeran de Cartellà i de Sabastida, baró d'Albí. Per successió directa, títol i finques van passar a la família Montoliu. Els anys vuitanta, l'hereu, Carles de Montoliu i Carrasco, va vendre casa i les terres i es va parcel·lar per fer-hi pisos.

6.- El camí de Vilapicina

Aquest antic camí unia Vilapicina i Sant Andreu amb Horta. Quan passava per l'església de Santa Eulàlia de Vilapicina creuava el camí de Sant Iscle, que venia de la carretera d'Horta i anava cap a Cerdanyola travessant Collserola.

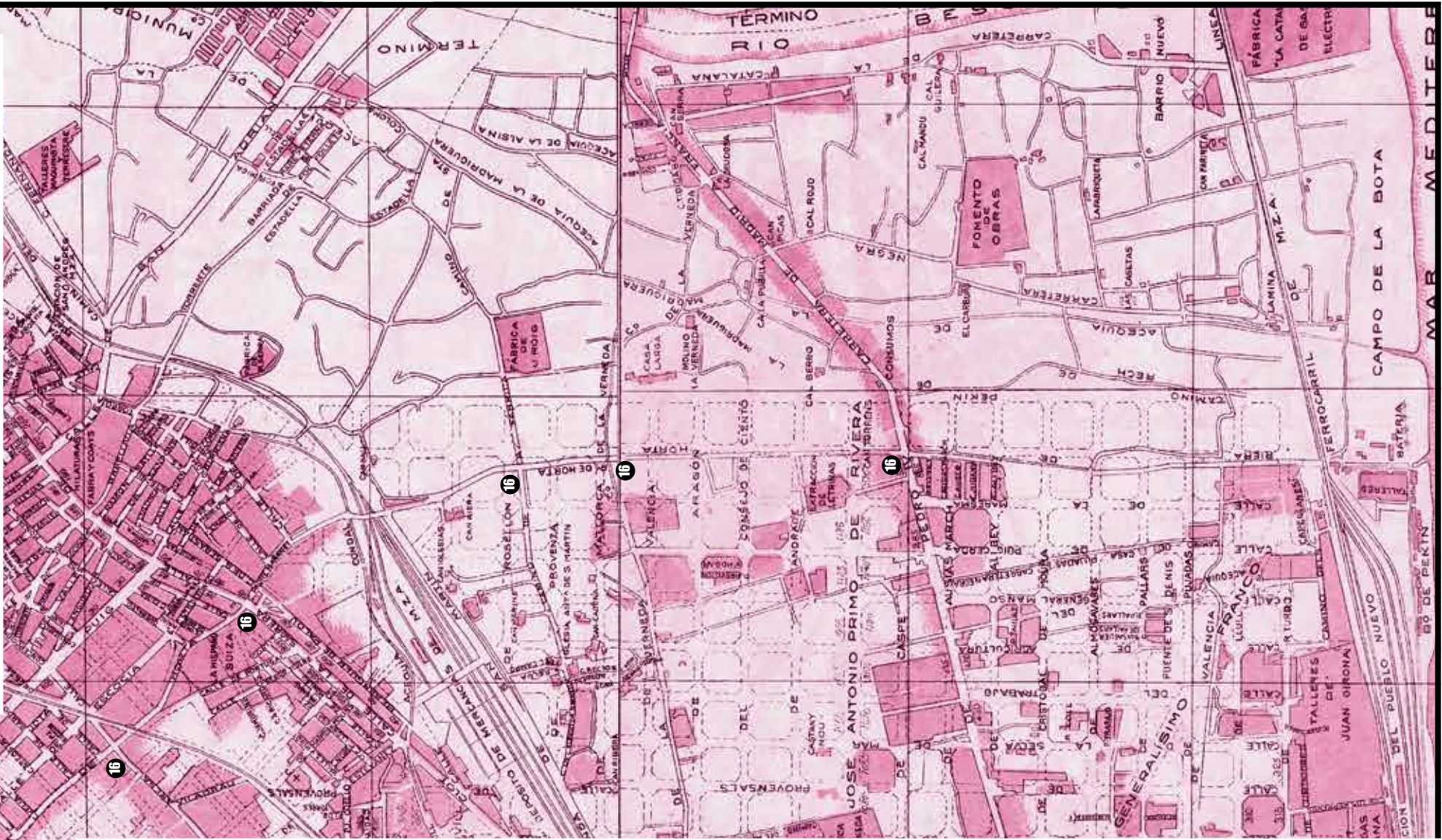
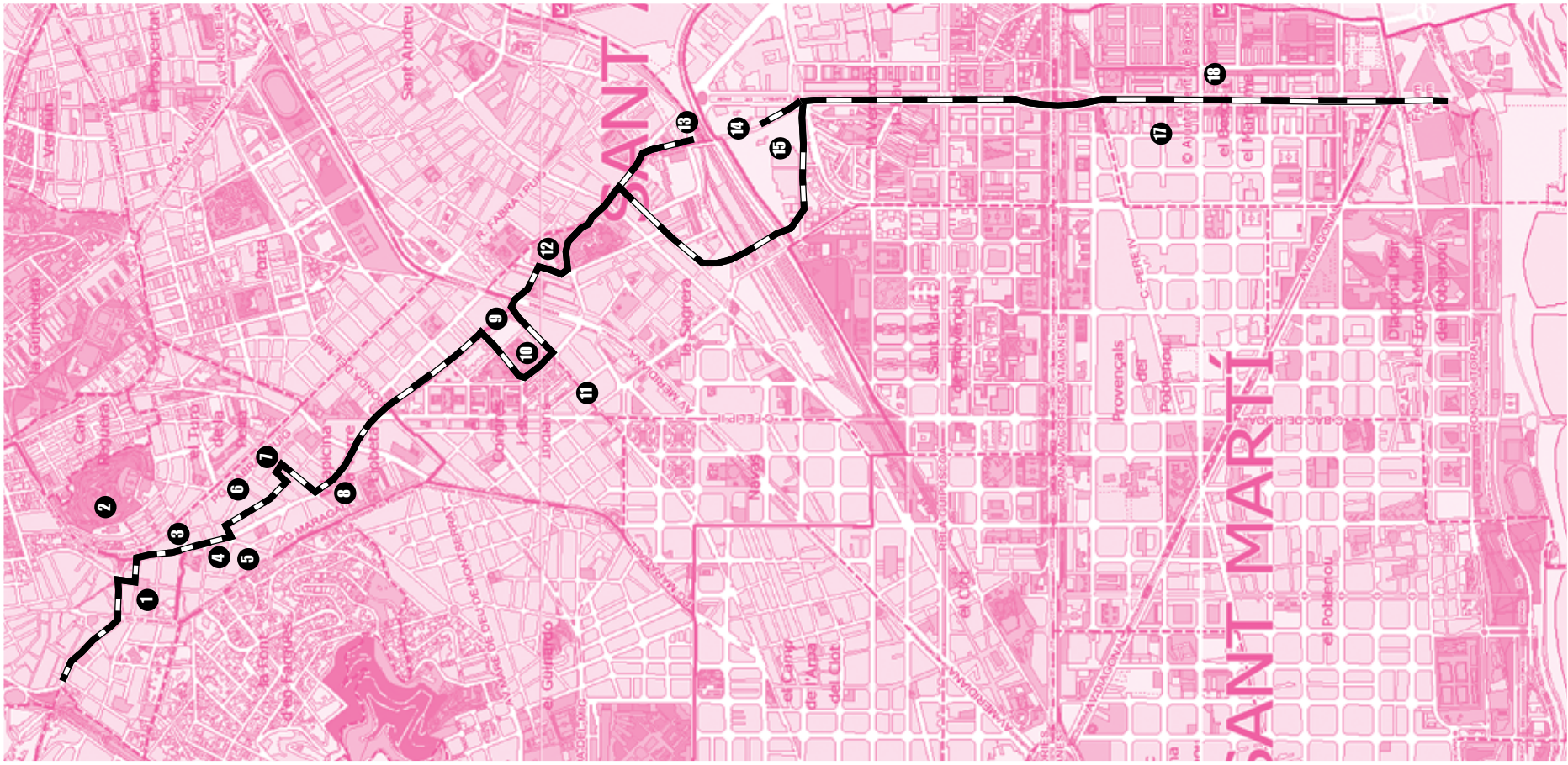
7.- Plaça de Santa Eulàlia

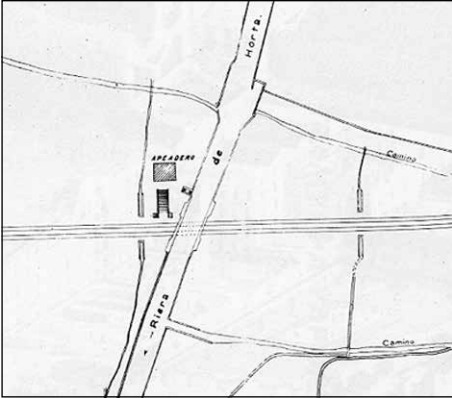
El 1869 l'ajuntament de Sant Andreu de Palomar autoritzà la urbanització de 3,3 hectàrees de la masia de can Basté. Aquest projecte es realitzà al voltant del carrer Amilcar (abans Nacional) i de la plaça de Santa Eulàlia.

8.- Lacarretera d'Horta i la riera

Passat Amilcar, neix a l'esquerra de Cartellà un nou carrer anomenat Costa i Cuixart. En aquest punt l'antiga carretera d'Horta, que baixava per l'avinguda Borbón (antic camí de Sant Iscle) seguia per Cartellà fins a trobar-se amb la riera. La riera, per la seva

UN TERRITORI CANVIANT
En el requadre de l'esquerra, un mapa actual amb el recorregut de la caminada. A tamany gran, un plànol de 1940, on s'hi poden veure els canvis experimentats en aquesta part de la ciutat. La riera d'Horta hi juga un paper destacat. Hi podem veure tot el seu recorregut des d'Horta fins al mar. També hi destaquen els diversos camins que creuaven aquesta zona encara rural. Les illes de l'exemple són una projecció ideal, una imatge que mai es duagué a terme del tot. Així veiem el carrer Aragó en el lloc que ocupa actualment el carrer Guipúscoa. A la fotografia, una vista aèria de la Pegaso, presa els anys seixanta, on es veu el recorregut de la riera entremig de les naus

El pont de la riera sobre el rec Comtal. Dibuix del baixador d'Horta del ferrocarril a tocar de la riera. La masia de can Riera

part, seguia el seu camí cap el mar per Costa i Cuixart. Un cop creuat el carrer de Felip II, trobem un carrer que conserva el nom de la riera d'Horta.

9.- El Canòdrom Meridiana

Es va contruir entre els anys 1961 i 1964 en terrenys de ca n'Armera. És una obra destacada dels arquitectes Antoni Benet i Josep Puig Torné. Aquest canòdrom va ser l'últim en deixar de funcionar en tot l'Estat espanyol. Aquesta instal·lació s'ha de convertir en el futur en el Centre d'Art Contemporani de Catalunya.

10.- Ca InArmera o cal Ros

Els terrenys d'aquesta propietat anaven des del carrer Garcilaso fins a la riera d'Horta. Era propietat de la família Peguera i, més tard, de la família Ros, que estaven emparentats. La part més gran de la finca el 1952 passà a mans del Patronat de les Vivendes del Congrés Eucarístic.

11.- El límit municipal

La línia divisòria entre Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals començava al torrent de la Guineu (aproximadament al carrer de Navas de Tolosa), continuava pel carrer de Concepció Arenal i seguia per la riera d'Horta.

12.- De Hispano Suiza a Pegaso

El ferrocarril de Barcelona a Manresa i a Saragossa dibuixava des de 1862 l'actual Meridiana. Des d'aquesta època, les fàbriques ocuparen progressivament els antics camps de conreu. El 1904 es creà la fàbrica d'automòbils Hispano Suiza impulsada per l'enginyer suís Markus Birkigt i el català Damià Mateu. El 1911 construïren unes grans instal·lacions a la Sagrera. La riera d'Horta passava pel mig dels nous tallers. Els anys de guerres (la primera i segona mundial i la civil espanyola) marcaren la vida de la fàbrica. El 1946 fou absorbida per ENASA, amb la fabricació del Pegaso com a producte estrella. Des de 1970 fins el 1978 la fàbrica es traslladà a la Zona Franca. El 1986 s'inaugurà el Parc de la Pegaso.

13.- El rec Comtal i el ferrocarril

Un cop creuada la carretera de la Sagrera, seguint l'actual carrer del Pare Manyanet, la riera d'Horta topava amb dues barreres importants. La primera era el Rec Comtal i la segona el ferrocarril que anava a Granollers i a França (posat en marxa el 1854). Per superar aquests entrebancs, la riera s'enlairava i els creuava per mitjà de ponts. A prop del pont de les vies hi havia una estació del ferrocarril anomenada Horta. Els viatgers, des d'aquesta estació

Per superar el rec Comtal i el ferrocarril que anava a Granollers, la riera s'enlairava i els creuava per mitjà de dos ponts

anaven a peu en direcció al carrer Garcilaso on podien agafar el tramvia de foc que els conduïa a Horta. Aquest pont ha estat enderrocat amb les obres del TGV.

14.- El tram més ben conservat

A l'altra costat de les vies, a la Verneda, s'ha mantingut en el seu estat original un llarg tram de la riera d'Horta, que perilla amb les obres d'urbanització i dels entorns de la nova estació de la Sagrera. Entrant a l'aparcament de camions que hi ha al costat, es poden veure els contraforts que mantenien enlairada la riera.

15.- La masia de can Riera

Tot aquest indret estava poblat d'importantes masies, molt properes al nucli rural de Sant Martí Vell. A tocar de la riera d'Horta hi ha la masia de can Riera, un edifici amb finestrals gòtics on hi nasqué en Salvador Riera, el promotor de la urbanització del Guinardó.

16.- Carreteres i camins

Al llarg del seu recorregut, la riera d'Horta creuava moltes carreteres i camins. La primera gran via de comunicació que travessava era la Travessera de Gràcia (actual Concepció Arenal) coneguda antigament pels veïns com el Camí de Dalt. Més endavant

topava amb una altra carretera, la de Ribes (de la Sagrera o Gran de Sant Andreu) coneguda antigament com el camí del Mig. Per últim, creuava la carretera de França (el carrer de Pere IV), anomenat pels antics camí de Baix. Aquestes eren les vies principals. Entremig hi havia molts altres camins de tipus rural. N'assenyalem dos d'importants. El primer, el camí Fondo: sortia de la carretera de Ribes, a la cruïlla actual amb el carrer Felip II, (on hi havia una creu de terme), passava pel costat de l'església vella de Sant Martí i es dirigia cap a Sant Andreu i Santa Coloma. El segon és el camí de la Verneda: sortia del Clot, davant del mercat, pel carrer actual Rossend Nobas, i resseguint aproximadament la rambla de Guipúscoa, es dirigia cap a Sant Adrià.

17.- Els carrers paral·lels a Pere IV

Al voltant de 1919 s'urbanitzaren uns petits carrers a tocar de la riera d'Horta, per sota de Pere IV. Els promotors, Foret, Auger i Jubany deixaren els seus noms als carrers. A la cruïlla de Pere IV amb la rambla de Prim hi ha un gran plàtan que es va salvar gràcies a la lluita dels veïns.

18.- Les urbanitzacions franquistes

Durant el tercer quart del segle XX, la part de Sant Martí més propera al Besòs experimentà grans canvis. Sorgiren grans blocs d'habitatges per acollir la nova població obrera immigrant, així com per erradicar el barriquisme. Al llarg de la caminada, primer trobem el barri de la Verneda, a la dreta de la riera d'Horta, i el barri de la Pau, a l'esquerra. Passada la Gran Via, entrem al barri del Maresme, a la dreta de la riera, i el Besòs, a l'esquerra. Molt a prop, ja dins del terme de Sant Adrià, hi ha el barri de la Mina, sorgit on antigament hi havia una font i un berenador. La rambla de Prim, oberta sobre l'antiga riera d'Horta, s'urbanitzà el 1990. Quan arribem al mar, on actualment hi ha el Fòrum, fins a començaments dels anys vuitanta hi havia dos nuclis de barraques. A la dreta, el barri de Pequín (entre els murs del dipòsit de màquines de tren i la platja), i a l'esquerra el Camp de la Bota, molt més gran que l'anterior.

CAMINADA 3

Sant Iscle de les Feixes i la masia de can Catà

Itinerari i notes: **Juanjo Fernández**

Aquesta caminada ens porta a la popular ermita de Sant Iscle de les Feixes, al cor de Collserola, punt d'origen del poble de Cerdanyola. L'aplec que s'hi celebra a mitjans de novembre és encara molt concorregut. Des de fa molts anys, la gent dels barris d'Horta i del Guinardó hi acudien i formava part de les rutes excursionistes dels més caminadors. Us fem una proposta que vol recuperar aquesta tradició.

1.- Santa Eulàlia de Vilapicina

El nucli rural de Vil·la Picina o Vilapicina consta documentat des dels segles X-XI però molt probablement existia com a zona de conreu a l'època romana. (S'han trobat restes d'una vil·la romana i ceràmica al fer remodelació de l'edifici de can Basté). Formava part del municipi de Sant Andreu del Palomar.

La primera referència de l'església de Santa Eulàlia de Vilapicina és del 991. Al llarg del temps ha tingut diverses restauracions documentades: 1562, 1637 i l'última reconstrucció el 1782 que correspon a l'imatge actual quan es va construir el pont entre l'església i can Basté que era la rectoria. La situació estratègica va ocasionar que el nucli de Vilapicina fos ocupat pels exèrcits combatents alternativament per les tropes de l'Arxiduc Carles d'Àustria i de Felip V (1704-1714). El 1866 va ser constituïda com a parròquia pel gran increment de feligresos.

És una edificació d'una única nau amb la façana serigrafada i en la qual destaca la creu de Santa Eulàlia. L'edifici està connectat per un pont a la l'antiga rectoria, similar a l'estructura de l'església de Sant Martí de Provençals. Actualment la rectoria és el Centre Cívic Can Basté. L'església fou cremada i saquejada durant la Guerra Civil i reconstruïda els anys seixanta.

Formant part del nucli d'edificacions està ca n'Artés, un antic hostel original del segle XV a la vora del camí de Sant Iscle. Per sota de l'arc de l'església i can Basté s'encreuaven els antics camins a Sant Iscle i el camí de Sant Andreu a Horta (camí vell de Santa Eulàlia) que encara es pot resseguir des del centre de Sant Andreu pels carrers Pons Gallarza, Parc de can Dragó i els carrers Piferer, Vilapicina i passeig Fabra i Puig. Aquest punt d'encreuament també

Església antiga de santa Eulàlia de Vilapicina, amb el pont de can Basté

La primera referència de l'església de Santa Eulàlia de Vilapicina és del 991. Ha tingut diverses restauracions

Finestra gòtica de ca n'Artés

se l'anomenava quatre camins com molts altres encreuaments al pla de Barcelona. A l'urbanitzar l'antiga rambla de Santa Eulàlia, avui passeig Fabra i Puig, el 1877, es va desplaçar el nus de comunicacions a la nova plaça Virrei Amat.

L'origen del nom Vilapicina pot tenir l'origen en un mosaic romà trobat al fer les obres de la línia del tren i que podria ser el

fons d'una piscina o també, segons Carres Candi, a causa d'haver a la zona forns on s'elaborava la pega anomenada en llatí *pices* (peix).

2.- Can Carreres

La masia de can Carreres és d'origen, com a mínim del segle XVII, amb altres noms anteriors i amb diverses ampliacions i reformes al llarg del temps. Es conserva una rajola amb la data 1797 probablement d'una ampliació.

Les terres de conreu eren travessades de muntanya a mar pel torrent de can Carreres que abans havia tingut diversos noms: torrent Romanet a l'inici, baixant de Collserola, Pregon o torrent Fondo i el tram final torrent d'Estadella desguassant les aigües al Besòs. També travessaven la finca dos aqüeductes (Aigües de Dosrius i del Baix Vallés) per salvar els torrents i el barranc que ve des de Vall d'Hebron.

L'abastiment d'aigua per a la masia era a través d'una llarga mina que s'endinsava a Collserola (prop de 2 km) i es recollia a una bassa situada aproximadament on és ara el carrer Mont-ral, desapareguda el 1947 i substituïda per una més petita tocant la masia (ara hi ha un petit llac que potser la rememora). Fins fa pocs anys produïa conreu de verdures, vinyes, cereals i d'altres que comercialitzava als mercats de Sant Andreu i Gràcia.

Era una gran finca de la qual s'han anat

segregant amb el temps diverses porcions. El 1880 una part important es va vendre per a la construcció del Sanatori Mental del Dr. Pi i Molist. La finca original arribava vins la carretera de Cornellà a Fogars de Tordera (passeig Vall d'Hebron), la plaça Karl Marx i les masies de can Peguera i can Quintana a la població d'Horta.

3.- Aqüeductes del Vallès i Dosrius

Cap a 1870 es va constituir una empresa per portar aigua des del Baix Vallès (Cerdanyola, Ripollet i la riera de Caldes) fins a Barcelona. El capital l'aportaren els banquers germans Girona. Aixequen un

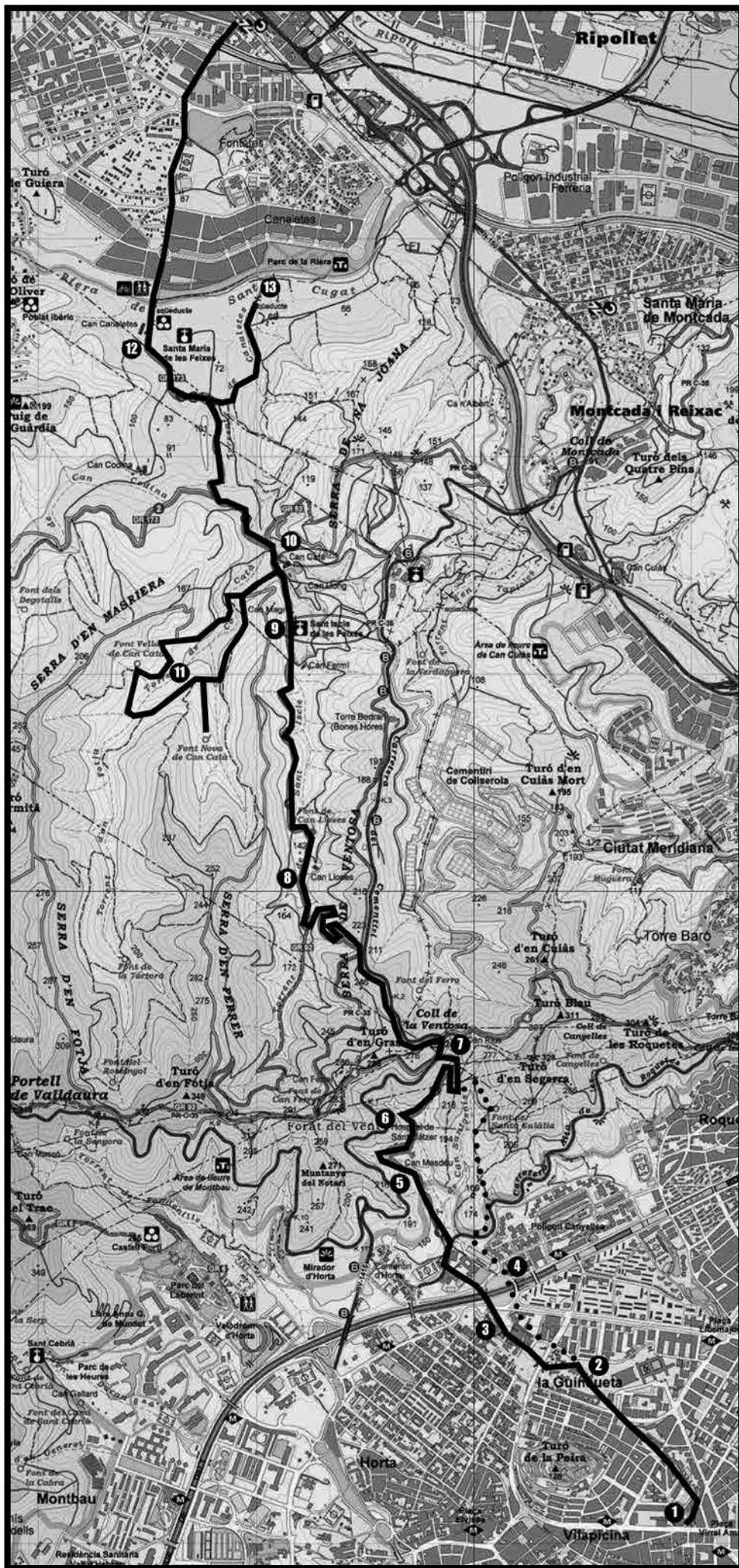

A sobre, aqüeducte del Baix Vallès al Parc Central de Nou Barris. A sota l'aqüeducte de Dosrius a la barriada de can Quintana

aqüeducte de més de vint quilòmetres, que acabava al Guinardó, al costat de l'actual centre cívic. De la mateixa època, aproximadament, és la conducció d'aigua de Dosrius, una canalització de més de cinquanta quilòmetres que portava l'aigua des de la vall de Canyamars i de Dosrius fins al Parc de les Aigües situat al Baix Guinardó. D'aquestes infraestructures hidrològiques es conserven dos aqüeductes al voltant del torrent de can Quintana.

4.- Can Santgenís

És l'antiga Granja de la Santa Creu i que pertanyia a l'Hospital de Sant Pau des de 1890, destinada a casa de salut de malalties nervioses i que disposava de tot tipus d'instal·lacions: gimnàs, sales de música, de reunions, de joc, així com jardins horts i camps de conreu. La producció de fruites, verdures, llet, ous, etc. es subministrava a la leproseria de l'Hospital de Sant Llàtzer (a la plaça del Padró a Barcelona) i posteri-

D'esquerra a dreta, un imatge antiga de can

Carreras, vista parcial de la façana de can Santgenís i una vista general de can Masdeu

orment a can Masdeu i als diversos centres del patronat.

Ara l'edifici central és la seu de l'ordre religiosa Germanes Hospitalàries de la Santa Creu i es troba dins el recinte de la clínica Stauros. Aquesta congregació era inicialment una associació d'infermeres "dedicades al servei dels pobres del l'Hospital de la Santa Creu" que oferien el servei exclusiu a l'Hospital de Sant Pau, a l'Hospital de Sant Llàtzer (leproseria) i a l'Institut Mental. El 1927 va ser constituïda com a congregació religiosa.

Davant la masia i dintre dels murs que la separen de la plaça Karl Marx, encara hi ha terrenys destinats a cultius amb una font i estany. Al mur lateral hi ha una antiga entrada potser de carruatges on hi ha forjat l'antic escut de l'ordre amb els emblemes del Patronat de l'Hospital i de la ciutat.

5.- Can Masdeu

La masia és en un fort pendent del turó Blau amb terrasses suportades per contramurs que actualment tornen a ser aprofitades per conreus. L'origen és molt antic, fins i tot romà segons alguns historiadors, amb diverses referències i canvis de propietaris al llarg del temps. El 1901 passa a propietat de l'Hospital de Sant Pau i va ser utilitzada com a leproseria que recollia els malalts atesos a l'hospital de leprosos de Sant Llàtzer, a la plaça del Padró. Allà hi havia un antic alberg/hospital, documentat des de 1340, especialitzat en mesells (leprosos) que va adoptar el nom del carrer on era, Sant Llàtzer, per ser el patró de la malaltia. L'hospital disposava de voluntaris que per promences feien serveis una temporada. Actualment encara hi resta la façana de la capella romànica de l'hospital encastada entre edificis a la plaça del Padró. Al carrer de Sant Llàtzer (al darrere) es pot veure la resta de la construcció de la capella. El trasllat de malalts a can Masdeu buscant la salubritat, va ser similar al de l'Hospital de la Santa Creu, al Guinardó i al de malalts mentals a l'Institut de Nou Barris. Can Masdeu va mantenir l'activitat de leproseria fins 1960. La masia disposa d'una mina d'aigua que encara podem

observar i que deriva l'aigua a una petita bassa i una font tocant la masia. També disposava d'una bassa de grans dimensions, ara no utilitzada i que donava servei a les terres de cultiu. Aquest indret és l'origen del torrent Romanet i de la riera de Sant Andreu.

La masia va ser ocupada fa uns 10 anys i després de diversos intents de desallotjament ha aconseguit mantenir una activitat oberta i social amb molta difusió i col·laboració ciutadana.

6.- Hospital de sant Llàtzer

El 1929 el director de l'hospital de Sant Llàtzer de can Masdeu sol·licita la construcció d'un de nou, ja que la instal·lació de can Masdeu era impròpia i perillosa i infectada de bacteris de lepra sense possibilitat de desinfecció.

Les obres del nou hospital van durar des de 1929 a 1950 per problemes de finançament i de la Guerra Civil. El nou hospital mai s'ha fet servir pel que es va crear i tret d'alguns períodes d'acollida de nens del barri, ha estat i continuament inactiu.

7.- Coll de la Ventosa

Situat entre el turó d'en Segarra i el d'en Gras, és el pas (situat a 248 metres) per on passa la carretera que condueix al cementiri de Collserola. És el punt més alt de la caminada.

8.- Font de can Lloses

Una raconada amb encant, amb bancs per seure i reposar

La font i l'esplanada de can Lloses

9.- Sant Iscle de les Feixes

El nom de terme Feixes data de l'any 964 i la primera menció a l'església de Sant Iscle de les Feixes és en un document datat el 995 consistent en una permuta d'unes terres feta entre el got Ricosind i el bisbe de Barcelona Aeci. Entre les propietats permutades hi ha unes vinyes de la *domus* de Sant Iscle.

Les referències al temple són nombroses: al segle XI ja és citada com a parròquia. Es van fer obres importants al segle XVI. L'any 1577 es van pagar 10 diners per la compra de la pila baptismal i pels muntants i la llinda del nou portal, però no tenim informació de com era l'edifici. En

La primera menció a l'església de Sant Iscle de les Feixes és un document datat el 955, consistent en una permuta

aquesta època les esglésies eren de planta petita i una sola nau i envoltada pel cementiri. Al segle XVII es van habitar les zones boscoses dels voltants per fer conreu (rompudes) donant origen a les feixes (zona de conreu plana) amb cultius de cereals. A la segona meitat del segle XVIII i principi del XIX el cultiu es va anar canviant per les vinyes, que van arribar a ser molt extenses fins l'arribada de la fil·loxera. Els pagesos conreaven les vinyes emparats en un "contracte de rabassa morta", un mena de lloguer que quedava dissolt en morir dos terços dels ceps, inicialment plantats. La fil·loxera va matar una gran part de ceps ocasionant moltes disputes entre propietaris i rabassaires.

El veïnat de Sant Iscle de les Feixes ha estat sempre dispers i no ha tingut un agrupament urbà. Constituït per les masies de la serra o properes a la riera de Sant Cugat (llavors riu Major). Des de l'edat mitjana ha estat una de les dues parròquies de Cerdanyola, repartida amb la població de Montcada i depenent dels senyors feudals del castell de Montcada, del de Sant Marçal i de l'abat de Sant Cugat.

Sant Iscle va ser la parròquia de les terres de les Feixes fins el 1968 que va passar a dependre de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola. El 1933 Miquel Brasó, membre del Centre Excursionista de Gràcia va descobrir a la part de l'absis, restes de pintures murals de caràcter rústec i modest. L'església es trobava en un lamentable estat de conservació i el 1934 va ser restau-

Can Catà està situada a la vall de Sant Iscle, en el terme de Cerdanyola, i consta documentada des del segle XVIII

rada per un especialista del C.E. de Gràcia. Fragments d'aquests murals restaurats es troben al Museu Diocesà de Barcelona.

El juliol de 1936 membres del comitè CNT-FAI de Cerdanyola van saquejar l'església i la masia de can Catà. L'església va ser incendiada, l'interior derruït i les tombes profanades.

El 1995 es va commemorar el mil·lenari de l'església i es van fer excavacions arqueològiques i la darrera restauració dirigida per l'arquitecte Leopoldo Gil Nebot, actual propietari de la finca de can Catà dins de la qual ara es troba l'església.

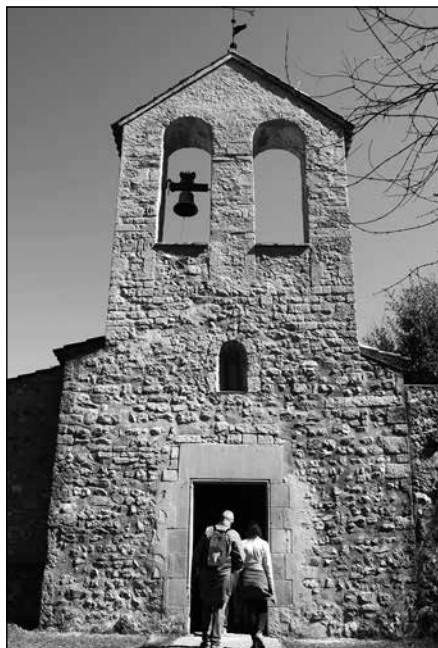
Al costat de l'església hi ha l'antiga masia de Sant Iscle que també es va fer servir de rectoria i després de convent de monges de l'ordre Escalades del Sagrat Cor, posteriorment traslladades a la rambla de Catalunya, de Barcelona.

L'aplec de Sant Iscle se celebrava el tercer diumenge de novembre i hi venia gent des d'Horta, Sant Andreu i Sant Martí de Provençals. Des de Sant Martí venien pel vell camí d'Horta, Vilapicina, camí de Sant Iscle, terrenys de can Quintana (avui passeig Universal i carrer Pirineus) i al començar la pujada, per can Santgenís i can Masdeu fins arribar al coll de la Ventosa i baixar per l'altra banda de la serra cap a can Fermí i Sant Iscle.

10.- Can Catà

La masia de can Catà està situada a la vall de Sant Iscle en el terme de Cerdanyola i consta documentada des del segle XVIII.

Amb una extensió de més de 100 ha. que fins l'arribada de la fil·loxera eren camps de conreu, principalment vinyes i ara és el Bosc Gran de can Catà. El nom de Catà pertany al primer propietari. El 1773 va

L'església romànica de Sant Iscle

EL CAMÍ DE SANT ISCLE I L'AMIANT

Els anys seixanta i setanta l'empresa Uralita, SA i l'Ajuntament de Cerdanyola van abocar camions amb restes de les runes industrials de ciment i amiant al llarg del camí de Sant Iscle i can Catà, a Cerdanyola. L'argument va ser que d'aquesta manera s'evitaven els tolls i el fang dels camins alhora que l'empresa es desfeia de les runes. Un estudi fet el 1997 va detectar la presència de residus d'amiant i, tot i la cobertura amb sorra que va cobrir el camí, el temps ha fet aflorar les restes a la superfície. La solució va ser aïllar les restes contaminades amb una capa de material geotextil i tornar a cobrir amb terra.

ser adquirida pel baró de Llordella que li va donar ús de residència de caça i segona residència, i des de mitjans del segle XIX, pertany a la família Gil. Comprada per Leopoldo Gil Serra, germà de Pau Gil Serra, banquer i dotant a la seva mort del capital per a la construcció del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, va ser heretada pel fill Leopoldo Gil Llopart que la va repoblar amb pins, després de la plaga de la fil·loxera. La finca disposa de dues fonts, la font Vella, amb un mosaic sobre Moisès i data marcada de 1784, i la font Nova feta construir pel propietari L. Gil Llopart amb un amfiteatre, un llac, canalitzacions d'aigua i una cova a manera de rebost.

Els actuals propietaris Lepoldo i Elisa Gil Nebot han fet possible, gràcies a un acord amb el Consorci del Parc de Collserola i l'Ajuntament, que des del 2007 el públic tingui accés dos diumenges al mes per visitar el Gran Bosc o Bosc Tancat amb dos itineraris ben assenyalats.

L'església de Sant Iscle és dins dels terrenys de la propietat. Va ser adquirida junt amb la finca quan el 1868 va deixar de ser parròquia amb motiu de la desamortització de Mendizábal.

11.- Fonts de can Catà

Les fonts Vella i Nova de can Catà són dos indrets acollidors (especialment la Vella) que ve mereixen un picnic.

12.- Santa Maria de les Feixes i can Caneletes

Les primeres referències de Santa Maria de les Feixes són de 1316 i des de l'època medieval depenia de la parròquia de Sant Iscle i estava vinculada a la masia de can Caneletes. Reconstruïda el 1784 al ser comprada en subhasta juntament amb la masia, i un cop expulsats els jesuïtes antics propietaris. Actualment els terrenys pertanyen a l'empresa Inversiones Divabe, SA que volia construir un camp de golf. Davant les dificultats d'aquesta iniciativa es troba en procés d'expropiació per l'Ajuntament de Cerdanyola que l'està reconstruint per poder ser visitada.

Can Caneletes és una masia del segle XVI actualment desocupada. Consta de dues edificacions.

La casa senyorial de can Catà. A la dreta, primer la font Vella de can Catà i després la font Nova de can Catà